

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Ontduiken van de bewijslast.

van Eemeren, F.H.; Grootendorst, R.

Published in:
Onze Taal

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

van Eemeren, F. H., & Grootendorst, R. (1992). Ontduiken van de bewijslast. *Onze Taal*, 61(4), 68-69.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <http://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

'Het behoeft geen betoog dat...' Er bestaan diverse slinkse en minder slinkse manieren om je in discussies te onttrekken aan de plicht om het eigen standpunt te verdedigen. Ze staan bekend als de drogreden van het ontduiken van de bewijslast. Bewijs maar eens dat het niet zo is!

Drogredenen [5]

Ontduiken van de bewijslast

F.H. van Eemeren & R. Grootendorst

De term 'bewijslast' komt uit de rechtspraak en verwijst naar de verplichting om de juistheid of aannemelijkheid aan te tonen van bepaalde feiten of een beweerd recht. In een strafproces wordt uitgegaan van het 'presumptiebeginsel': de verdachte is onschuldig zolang zijn schuld niet bewezen is, en het is de taak van de officier van justitie om dat bewijs te leveren. In een civiel proces hebben beide partijen de bewijslast voor hun eigen beweringen.

Ook in niet-juridische discussies kunnen er problemen ontstaan over de verdeling van de bewijslast, maar een precieze regeling ontbreekt meestal. De vraag is dan op welke partij de verdedigingsplicht rust. Er is één regel die enig houvast biedt: wie een standpunt naar voren brengt, is verplicht dit desgevraagd te verdedigen. Maar als allebei de partijen eigen (en misschien zelfs strijdige) standpunten naar voren brengen, is nog niet duidelijk hoe de verdedigingsplicht precies geregeld moet worden, en een rechter die de knoop kan doorhakken is er niet.

In zulke situaties proberen discussianten soms onder hun verdedigingsplicht uit te komen. De methoden die daarbij worden aangewend, bemoeilijken de oplossing van het verschil van mening. Ze staan bekend als de drogreden van het ontduiken van de bewijslast.

Hoe kunnen de partijen proberen van hun verdedigingsplicht af te komen? Ten eerste door deze af te wentelen op de tegenpartij (het verschuiven van de bewijslast); ten tweede

door net te doen alsof het standpunt helemaal geen verdediging nodig heeft (het ontkennen van de bewijslast).

De meest directe manier om de bewijslast te verschuiven, is botweg te stellen dat je tegenstander/opponent maar moet aantonen dat je ongelijk hebt: 'Als je me niet gelooft, zeg jij dan maar hoe het wél zit.' Die opponent krijgt dan op weinig subtiele wijze — en geheel ten onrechte — de rol opgedrongen van iemand die het tegengestelde standpunt moet bewijzen, terwijl hij in feite misschien alleen maar twijfel heeft geuit.

Meestal gaat het verschuiven van de bewijslast wat geraffineerder in zijn werk, zoals in een interview uit 1981 met mr. W.J. Geertsema, destijds Commissaris van de Koningin in Gelderland. Geertsema spreekt in een vraaggesprek met het weekblad *Televizier* het vermoeden uit dat geld afkomstig van bankovervallen is gebruikt bij kraakacties en acties tegen kernenergie. Als voorbeeld noemt hij kraakacties in Nijmegen. Geertsema:

'Duizenden kwamen toen per trein naar Nijmegen en verbleven er dagenlang. Dat moet een hoop geld kosten. Ergens moet dat geld toch vandaan zijn gekomen.' (...) 'Bewijzen kan ik het niet', zegt hij, 'en het ligt ook niet op mijn weg om dat uit te zoeken.'

(Het Parool, 20 augustus 1981)

Wat Geertsema over het hoofd ziet, is dat hij zelf de bewijslast heeft voor zijn eigen beweringen, zolang hij deze tenminste niet heeft ingetrokken, en dat het niet de taak van anderen is

om aan te tonen dat hij ongelijk heeft. Jan Blokker gaf laatst een aardige persiflage van deze drogreden:

'Zo heb ik laatst nog tegen de politie gezegd dat Lubbers een bank heeft beroofd. Lubbers woedend, en een heel verhaal van dat het niet waar was. Ik laat hem uitrazen, en zeg tegen de politie: ik heb nog geen enkel plausibel argument gehoord waaruit onomstotelijk blijkt dat de minister-president het niet gedaan heeft.'

(De Volkskrant, 20 april 1991)

Wie in een discussie merkt dat de andere partij probeert de bewijslast op hem af te wentelen, doet er verstandig aan daar niet in te trappen en de bewijslast terug te leggen waar hij hoort. In een recent interview laat PvdA-leider Wim Kok, nadat hij geconfronteerd is met de kritiek dat de PvdA-ministers in het kabinet Lubbers III niet creatief zouden zijn, zien hoe dat moet:

'Ik vind het een dreun van de eerste orde om de ploeg van bewindslieden die er nu zit zo te typeren. Dat wordt nergens door gerechtvaardigd. Daar is geen spat van waar.' (Interviewer:) Kunt u dat beargumenteren? *'Laat de bewijslast maar liggen bij degenen die met modder smijten en niet bij mij. Wat krijgen we nou? Als iemand met modder in de rondte gooit, moet ik gaan bewijzen dat Hans Alders wel degelijk creatief is? Kom nou. Dat is de wereld op zijn kop.'*

Een veelgebruikte methode om de bewijslast voor een standpunt te ontkennen, is doen alsof iets volstrekt vanzelfsprekend is en daardoor suggereren dat het standpunt helemaal geen verdediging behoeft. Om te benadrukken dat een standpunt (zogenaamd) onbetwistbaar is, zijn een heleboel uitdrukkingen beschikbaar:

- Het staat als een paal boven water dat...
- Het behoeft uiteraard geen betoog dat...
- Het zal voor iedereen duidelijk zijn dat...
- Ieder weldenkend mens zal het erover eens zijn dat...
- Het spreekt vanzelf dat...
- Het valt niet te ontkennen dat...

De suggestie die van zulke bezwerende formules uitgaat, is dat iemand die de evidentie van het standpunt niet onmiddellijk ziet, wel heel erg dom moet zijn — wat niemand graag van zichzelf

toegeeft. In werkelijkheid dienen deze uitdrukkingen vaak als rookgordijn om te verbergen dat het standpunt helemaal niet zo onaantastbaar is. Als de tegenpartij zich door deze truc laat overdonderen en zijn kritische houding opgeeft, doet hij precies wat de bedoeling van de spreker is.

Wanneer op deze manier gedaan wordt alsof de aanvaardbaarheid van

het standpunt zonder meer een feit is, kan men het best het gebruik van deze uitdrukkingen als een signaal opvatten dat de spreker of schrijver probeert op een gemakkelijke manier onder zijn verdedigingsplicht uit te komen.

Dwars tegen de suggestie ingaan en om argumenten vragen, is dan de enige remedie. <

reelzen wel kunnen horen.'

Willen we voorspellen hoe de keuze van die 'eenvoudige mensen'/die spraakmakende gemeente uitvalt, dan moeten we ons verdiepen in de lotgevallen van soortgelijke woorden. Daartoe heb ik enkele woorden geselecteerd waarbij geen betekenisverschil tussen de meervoudvorm met s of z in het geding is (zoals wel het geval is bij *kruis, lens, hans, swans, slons, leis, pers* en *hors*), namelijk: *frons, glans, poes, saus, smous, ons, spon, forens, plons* en *keurs*.

Van de eerste vijf noteerde Van Dale in 1874 het meervoud met een -s-: *fronsen, glansen, poesen, sausen* en *smousen*; in 1961 is daarnaast het meervoud met een -z- mogelijk. *Onsen* moest van 1874 tot 1976 wachten op het alternatieve *onzsen*. *Sponsen* kreeg al in 1914 de nevenvorm *sponzen*. Pas in 1904 duikt het woord *forensen* op, dat eveneens in 1961 met een -z- mag. Ook in 1904 zien we voor het eerst het meervoud met -z- van *plons*, welke vorm in 1961 die met een -s- naast zich krijgt. In 1874 wordt het meervoud *keurzen* vermeld, vanaf 1950 verschijnt *keursen*; in 1961 mogen we dan uit beide vormen kiezen.

Ook de woordenboeken van Koenen, Kramers en Verschuieren en de Herziene Woordenlijst hebben in hun jongste uitgave van deze woorden beide meervouden opgenomen. Het subtiele verschil dat soms optreedt, heeft betrekking op de volgorde van beide vormen. Mogen we aannemen dat voor de eerstvermelde vorm een lichte voorkeur bestaat?

Dit antecedentenonderzoek levert een duidelijke indicatie op van een verschuiving van het meervoud op -sen naar dat op -zen. Merkwaaardigerwijze heeft het door Van Haeringen 44 jaar geleden geopperde *reelsen/reelzen* nog geen plaats verloren in enig woordenboek (maar in mijn dialect hoorde ik altijd al *rilze* zeggen). Uiteindelijk is het toch de spraakmakende gemeente die zo'n meervoud lanceert, en volgens Siegenbeek geeft de uitspraak de doorslag, zodat we te zijner tijd — met instemming van Brill — *reelzen* mogen verwachten, ook al gezien de nabuurschap met de eronder liggende *bielzen*. <

Van bielsen naar railzen

In het oktobernummer laat Marlies Philippa op bladzijde 25 de mogelijkheid van het meervoud *bielsen* open naast *bielzen*. De argeloze lezer kan zich hierbij afvragen of een dergelijke meervoudsvorming dan niet geschiedt volgens een vastgesteld systeem.

W. Sterenborg - Tilburg

● UITSpraak ALS NORM?

In de Leidraad van het Groene Boekje en in de 'Grondbeginselen' van De Vries & Te Winkel — wier systeem we, met enkele aanpassingen, nog steeds hanteren — vinden we geen toelichting op het verschil tussen de meervoudsvorm in bijvoorbeeld *kaarsen* en *laarzen*. Siegenbeek heeft in zijn 'Verhandeling over de Nederduitsche spelling' (1805), bij de invoering van onze eerste officiële spelling, wel aandacht aan de kwestie geschonken. Hij vond het verschil tussen enerzijds *kansen, dansen, kerssen, schorsen* e.d. en anderzijds *bonzen, ganzen, grenzen* e.d. verantwoord, omdat 'de laatste woorden in het meervoud den zachten klank der z doen hooren, terwijl de eerste den scherpen klank der s hebben'. De uitspraak geeft dus de doorslag bij het kiezen tussen s en z.

In zijn 'Nederlandsche spraakleer' (1871) doet de grammaticus Brill een indrukwekkende poging om de meervoudsvorming van zelfstandige naamwoorden op f resp. s achteraf in 'regels' onder te brengen. Hij stelt onder andere het volgende vast: 'De s, welke eene l vóór zich heeft, is doorgaans zacht: dus hebben *els, hals, pels* in het meervoud: *elzen, halzen, pelzen*; alleen het vreemde *pols* (Latijns *pulsus*) heeft *polsen*.' De numerieke meerderheid van de meer-

vouden met z wordt wankel als we aan de voorbeelden toevoegen: *impulsen, pulsen, walsen, welsen* en *felsen*.

Nu is het opvallend dat op -ls eindigende bijvoeglijke naamwoorden bij verlenging allemaal hun -s- weten te handhaven: *malse, valse, hemelse, helse, bijbelse, speelse, schoolse, duffelse*, enz. Ook eigennamen behouden hun -s-: *Brielse, Brusselse, Tielse, Zwolse, Peelse, Tesselse, Waalse, Keulse*, enz. De enige uitzondering hierop is *Belze* (*Belze shag*), vermoedelijk onder invloed van de Franse uitspraak van 'Belge'.

● DILEMMA VOOR WOORDENBOEKEN

Hoe moeilijk de keuze tussen s en z bij vermeervoudiging is, valt af te leiden uit woordenboeken: in de dikke Van Dale duikt in 1976 de nieuweling *bielsen* op, die in 1984 wordt gepresenteerd als *bielsen/bielzen*. Bij Koenen doet zich hetzelfde voor in resp. 1951 en 1986. Prisma komt in 1989 met twee tegengestelde versies: *bielsen/bielzen* in het 'Handwoordenboek'; *bielzen/bielsen* in 'Spelling'. Kramers kent in 1990 alleen *bielsen*; de Herziene Woordenlijst is realistisch met als enige vorm *bielzen*.

In 1947 kwalificeerde prof. Van Haeringen in een brochure *rails* als een bijzonder geval: 'Het is goed op weg om een nieuw singulare (= enkelvoud) te worden, en van eenvoudige mensen zal men dan ook *reelsen* of